

*Stratégiai tanulmány a fenntartható
fejlődés gondolatának és alapelveinek
megjelenítéséről a hazai
óvodapedagógus-képzésben*

Kanczler Gyuláné, Bihariné Krekó Ilona (ELTE), 2004.

Stratégiai tanulmány a fenntartható fejlődés gondolatának és alapelveinek megjelenítéséről a hazai óvodapedagógus-képzésben

Bevezető

A fenntartható fejlődésre és a fenntarthatóság pedagógiájára vonatkozó, egyre bővülő szakirodalomból egyértelműen kirajzolódnak a fenntarthatóság megvalósulásának akadályai és sokasodnak az ezek elhárítására vonatkozó megoldási módok, ötletek, javaslatok.

A folyamatot lassító, széles körű elterjedését gátló akadályok, az embereknek, köztük a politikai és a gazdasági döntéseket hozóknak nem megfelelő szemléletéből, a témára vonatkozó ismereteik hiányosságaiból "épültek." Döntő tényezők a jelenlegi hazai intézmény- és szabályozórendszerekben, köztük az oktatásban fellelhető "akadályok" is.

Ebből következően a fenntarthatóság megvalósulásához az emberek gondolkodás- és viselkedésmódjának, környezetükhöz való viszonyának, szemléletének az eddigieknél gyorsabb ütemű változása, változtatása, a jólétről, az egészségről alkotott fogalmak átértékelése, tartalmi bővítése, a környezeti, a társadalmi és a gazdasági alrendszerek közötti szoros kapcsolat felismerése, felismertetése, a helyi közösségek tagjainak egymással és a döntéshozókkal való sokoldalúbb és gyakoribb kommunikációja, de legfőképpen az iskolarendszer, az oktatás tényleges reformja szükséges. Ez utóbbi a következő okok miatt sürgető szükségszerűség:

- az oktatási rendszerben az utóbbi 15 évben egyre markánsabban jelen lévő környezeti nevelés - amelyet a kutatók (pl. Havas 2003.) a fenntarthatóság pedagógiai rendszerének egyik alrendszereként értelmeznek - elmélete és gyakorlata jelentős eredményei ellenére sem bizonyult elég hatékonynak;
- a fentiekben jelzetteket csak holisztikus szemléletű, az ismereteket aktív és interaktív tanulási stratégiákkal elsajátító, jó kommunikációs képességű polgárok képesek megvalósítani.

A továbbiakban arra a kérdésre adunk továbbgondolásra ösztönző, másokból vélhetően újabb megoldási módokat kiváltó választ, hogy az óvóképzés mennyiben járul(hat) hozzá a fenntarthatóság megvalósításában magánemberként és pedagógusként aktívan közreműködő értelmiségiek képzéséhez.

I. Jelenlegi helyzetkép

Mai "értékvesztett", az élet szinten minden területén gyors tempójú világunkban a gyerekek, a fiatalok nevelésében egyre nagyobb a szerepe a pedagógusmintának, az ő viselkedésének, példát adó magatartásának. Kiemelten vonatkozik ez az óvodapedagógusokra. Mindannyiunk számára egyértelmű, hogy az óvodapedagógusok csak azokat az ismereteket, magatartásformákat, pozitív attitűdöket tudják hitelesen közvetíteni az óvodásoknak, azokat a gondolkodás- és viselkedésmódokat tudják alakítani a gyerekekben, amelyeknek ők maguk is a birtokában vannak, amelyek belsővé vált meggyőződésükből fakadnak.

Mi, az ELTE Tanító- és Óvóképző Kar Természettudományi tanszékének oktatói azt valljuk, hogy a környezeti nevelés, illetve a napjainkban alakuló fenntarthatóság pedagógiája elveinek tükrében kell az óvodapedagógus jelölt hallgatóinkat felkészíteni nevelőmunkájukra. Fontosnak tartjuk környezetkultúrájuk, környezettudatos magatartásuk és gondolkodásmódjuk, valamint a környezetért felelős életvitelük alakítását. Ezt a célt a hallgatók többségénél nem tudjuk elérni, e vonatkozásban is meg kell elégednünk a felsoroltak alapozásával. Az alapozó feladatot a közoktatás - véleményünk szerint -, a nem megfelelő tantárgyi struktúra, a pedagógusok (egy részének) témára vonatkozó hiányos elméleti és módszertani felkészültsége, továbbá nem kellő mértékű elkötelezettsége miatt nem tudja maradéktalanul ellátni. Sajnálatos módon a családi háttér is egyre kevésbé járul hozzá a környezetkultúra alapozásához. Feladatunknak tartjuk olyan szokásrendszer megalapozását - értelmi, érzelmi, esztétikai és erkölcsi vonatkozásban egyaránt -, amely alapja a környezetükben (a természetben, a társadalom különböző szinterein) lejátszódó események megismerésének, elfogadásának, ismeretrendszerükbe való befogadásának.

Feladatunknak tartjuk továbbá csillagászati, természetföldrajzi, biológiai, ökológiai ismeretek nyújtását oly módon, hogy képessé váljanak a hallgatók az élettelen és az élő természet különböző szintjein lezajló jelenségek, folyamatok közötti összefüggések és kölcsönhatások felismerésére és magyarázatára.

Feltárjuk hallgatóink előtt - a rendelkezésünkre álló rövid időkeret miatt csak felszínesen - a globális környezeti gondok, a romló környezetminőség gazdasági-társadalmi okait, az emberiség szükségletei és egyre növekvő igényei közötti ellentmondás okát és következményeit, a környezetminőség és az emberek létminősége közötti kapcsolatot. Törekszünk megértetni hallgatóinkkal azt, hogy a jelen problémáinak megoldása csak mindannyiunk szemléletének, értékrendjének megváltoztatásával lehetséges, amely nem képzelhető el a kisebb-nagyobb közösségek tagjainak együttműködése nélkül. A közösségi

szemlélet elfogadtatása az utóbbi évtizedben háttérbe szorult közösségi nevelés miatt sokszor ütközik nehézségbe. Ismertetjük velük a környezet- és a természetvédelem fogalmak tartalmát, feltárjuk egymáshoz való viszonyukat. Kitérünk törvényi szabályozásukra, illetve az azokból következő óvodapedagógiai feladatokra.

Bemutatjuk a hallgatóknak a korszerű szemléletű egészségfejlesztés célját, feladatát és tartalmi vonatkozásait, az egészséges életmódra nevelés területeit és feladatait, egészségünk mindennapi védelmének lehetőségeit.

Kiemelten kezeljük a hallgatóknak a környezeti nevelőmunkára való módszertani felkészítését. Ennek keretében megismertetünk velük néhány, az óvodakertben "termelhető", a sétákon, kirándulásokon gyűjthető természetes anyagot és azoknak a játékok és a szemléltető anyagok készítésében való alkalmazási módjait. Nagy hangsúlyt helyezünk az általános pedagógiai módszerek mellett a természettudományos megismerő módszerek gyakorlására és az óvodai tevékenységi formák (vers, mese, ének, zene, énekes játékok, rajzolás, mintázás, kézimunka, mozgás, munkajellegű tevékenységek; tanulás; játék) környezeti neveléssel való koncentrációs lehetőségeire.

Az előbbieken említett célokat, feladatokat, a **környezetismeret és módszertana tantárgycsoportba tartozó kurzusokban** valósítjuk meg. Ezek intézményünkben jelenleg a következők: természetismeret és módszertana (két félévben, mindkettőben heti 2-2 órában), ökológia, természet- és környezetvédelem (egy félévben, heti 1 órában), környezeti nevelés módszertana (egy félévben, heti 3 órában) és egészségtan (egy félévben, heti 1 órában).

A hallgatók **tanórán kívül** a rendelkezésükre álló jegyzet (Bihariné dr. Krekó Ilona - Kanczler Gyuláné - Légler Judit: Növény- és állatismeret. ELTE TÓFK 2000., 2003.) és az állandóan látható fotóanyag segítségével bővítik növény- és állatfajismeretüket (248 faj). A fajlista összeállításánál az óvodai séták és kirándulások helyszíneinek leggyakoribb társulásait vettük figyelembe, illetve az azokban legnagyobb valószínűséggel az óvodásokkal megfigyelhető fajokat. Minden jelölt számot ad ismereteiről három féléven (II., III., IV.) keresztül.

Az érdeklődő hallgatókat (tanórán kívül, fakultatív keretben) képessé tesszük - nem csak elméleti szinten - a séták, a kirándulások és az erdei óvodai programok, tehát a terepmunka szervezésére és vezetésére. (A témára vonatkozó elméleti felkészítésben minden hallgató részesül.) Ezt részben különböző helyszínekre szervezett terepsétákkal, részben természetismereti táborokban (12 éve szervezzük) való részvételi lehetőséggel biztosítjuk.

Fakultatív keretben rendszeresen szervezünk - ugyancsak az érdeklődő hallgatóknak - múzeumlátogatásokat, versenyeket (Föld napjához kötődően), állítunk össze időszakos és állandó kiállításokat (zöld jeles napokhoz és az egészségvédelemhez kapcsolódóan).

Intézményünk VIII. kerületi Bezerédj utcai épületének udvarát "**óvodakertté**" alakítottuk, hallgatók segítségével. E munkában, illetve a folyamatos kerti tevékenységek végeztetésével biztosítjuk hallgatóinknak (a résztvevők változnak) a kertépítés és -fenntartás megismerésének lehetőségét. Célunk ezzel az ország óvodáiban az utóbbi évtizedben sajnálatos módon háttérbe szorult óvodakerteknek a jövő óvodapedagógusaival - akiknek egy része tanítványaink közül kerül ki - való "feltámasztása." Miért tartjuk ezt feladatunknak? Mert ez olyan, mindig "kéznél" lévő, mindenki által elérhető helyszín, amely erősítheti a gyerekekben a más élőlényekre való odafigyelő, óvó-védő magatartást, lehetőséget ad környezetvédő, természetbarát szokásaik gyakorlására. Hozzásegíti a kicsiket néhány alapvető ökológiai összefüggés meglátására, a természet élő és élettelen összetevői közötti kölcsönhatások megfigyelésén keresztül. Bővíti növény- és állatfajismeretüket. A kertészkedés fejleszti együttműködési képességüket, önállóságra, önbecsülésre, folyamatos munkára neveli, kötelezettségek vállalására és teljesítésére készíti őket.

A kerti komposztáló létrehozása révén megismerik (természetesen a hallgatóink is) a szerves hulladékok kezelésének és újrahasznosításának egyik lehetséges és hatékony módját.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy az elmúlt 5-10 évben végzett, sőt még az utóbbi években diplomát szerzett óvodapedagógusok közül sem mindenki rendelkezik megfelelő ismerettel, szemlélettel, attitűddel a környezeti nevelés vonatkozásában. Ennek egyik oka az lehet, hogy az óvóképző intézményekben - önállóságukból következően - eltérő tartalmú és szemléletű a hallgatók alapképzése. Ok lehet az is, hogy a környezeti nevelés folyamata, elvei lassan - túlságosan is lassan - váltak széles körben ismertté, elfogadottá, de még napjainkra sem teljessé. Ez azért aggasztó, mert már itt az új feladat, a fenntarthatóság pedagógiájának elméleti és módszertani kidolgozása. Természetesen nem képviseljük a mindenhol, mindenben teljesen azonos tartalmat - ez egyébként kizárná a helyi adottságok figyelembevételét -, de néhány alapelemben egységesnek kellene lennie az alapképzésnek.

Szükséges ezen alapelvek kidolgozása!

A másik ok az lehet, hogy nincs szinte semmilyen kapcsolat az egyes intézmények - környezeti nevelés ügyének elkötelezett szakemberei - között. Az intézményeken kívüli fórumokon (pl. különböző környezeti nevelési egyesületek rendezvényein, konferenciákon) való, csak esetleges találkozásaink szűkítik az együttgondolkodásban rejlő lehetőségeket.

Szükség lenne olyan team megalakítására, amelyben minden óvóképzőből egy, a környezeti nevelésben érintett oktató venne részt.

II. Jövőkép

A tanulmány bevezető és I. részében kifejtett célok és feladatok megvalósulásához véleményünk szerint a következők is szükségesek:

Az oktatás minden szintjén, így a felsőoktatásban is domináló merev tantárgyi struktúrák részbeni feloldása, a köztük való átjárhatóság, a tantárgyi koncentráció és ahol lehetséges, ott integráció megvalósítása, aktív és interaktív tanulási stratégiák ismerete és alkalmazása, a tananyagtartalmak újabb, folyamatos, az új kihívásoknak megfelelő változtatása, a modern információs és kommunikációs rendszereknek az oktatásban a jelenleginél szélesebb körű megjelenése, a szülők szemléletválttatását is segítő módszerek mielőbbi kidolgozása.

Természetes, hogy holisztikus szemléletű nevelésre-oktatásra, attitűdformálásra, az anyagiasság háttérbe szorítására és ezzel egy időben az egészség, a jólét fogalmának átértékelésére és átértékeltetésére, vagyis a pénzen nem megvásárolható értékek megismertetésére, az egészség és a környezet közötti összefüggések felfedeztetésére, a hagyományok tiszteletére, közösségformálásra csak azok az óvodapedagógusok képesek, akik ilyen szellemű alapképzésben részesültek.

A bolognai folyamatba illeszkedő óvóképzés várható tantervi reformja alkalmas a fenntarthatóság pedagógiája elveinek, tevékenységeinek, speciális módszereinek megjelenésére, érvényre juttatására, a különböző természettudományi és társadalomtudományi főiskolai kurzusokban.

Ennek érdekében elengedhetetlen, hogy a szemléletváltás szükségességét, az új tartalmi és módszertani elvárásokat, kihívásokat minden óvóképző minden tanszéke és a képzésben részt vevő minden szakembere ismerje meg. A már meglévő törekvéseket össze kell hangolni intézményen belül ugyanúgy, mint az intézmények között. Ezért szükséges, hogy konkrét feladatként jelenjen meg a jelenlegi helyzetkép feltárása, az eredmények, problémák, jövőbeni elképzelések megfogalmazása. A holisztikus szemlélet alakításának elengedhetetlen követelménye, hogy minden óvodapedagógus jelölt tudjon a környezeti témák tekintetében projekteknél gondolkodni, tervezni, szervezni. Fontos, hogy körükben a drámapedagógiai módszerek a jelenleginél szélesebb körben váljanak ismertekké, hogy tudják

azokat a mindennapi környezeti nevelőmunkában alkalmazni. A szenzitív (érzékelő, önismereti, kommunikációs) játékok ismerete, alkalmazásuk biztonsága is jól segíti a környező világ sokszínűségének megismerését és megértését. A nevelés - kiemelten a környezeti nevelés - hatékony eszköze és nem csak kicsi korban, a személyes példa, a jó magatartási szokások gyakorlásának lehetősége. Így a szelektív hulladékgyűjtés, a komposztálás tartalmi és szervezési kérdéseinek, a lehetséges "válaszoknak" a megoldási módoknak az ismerete mintát ad a hallgatóknak későbbi ez irányú nevelőmunkájukhoz.

Gondot kell fordítani a főiskolai büfék kínálatára is. Az egészséges életmód elvárásainak megfelelő árukészletet lenne célszerű és ajánlatos "beengedni" (esetleg bioélelmiszerek, gyógynövényszármazékok stb.) az oktatási intézményeinkbe.

Mind tartalmilag, mind módszertanilag szükséges felkészíteni az óvodapedagógus-hallgatókat arra is, hogy a fenntarthatóság követelményeit, elvárásait közvetíteni tudják a szülők számára is.

III. Miért szükséges a változtatás?

- A világban végbemenő változások megkövetelik a fenntarthatóság eszméjének realizálását az óvodapedagógusokat képző intézményekben is.
- Az óvodai nevelés - úgy a környezeti, illetve a fenntarthatóságra nevelés - az iskoláskor előtti nevelés igen fontos intézményes területe. Az ennek folyamatában szerzett tapasztalatok adják az egyén későbbi ismereteinek alapját, a rá jellemző tudássá válva alakítják környezetkultúráját. Ennek segítői, ezen feladatok megvalósításának közreműködői csak munkájuk jelentőségét érző és értő óvodapedagógusok lehetnek.
- Az óvodapedagógusoknak tudniuk kell közvetíteni a társadalmi elvárásokat a 3-6,7 éves gyermekek értelmi szintjén, illetve annak megfelelően nevelni a 21. század "környezeti polgárait".
- Az óvodás korosztály (3-6,7 évesek) rendkívüli fogékonysága és kíváncsisága alkalmassá teszi őket a megfelelő szemlélet befogadására, a nevelőiknek csak élniük kell ezzel a lehetőséggel.
- A szülők tájékoztatása, szemléletformálása egyrészt azért elengedhetetlen és szükséges feladat, mert a többségük környezetkultúrája, környezettudatossága nem

felel meg a 21. század környezeti kihívásainak, másrészt azért, mert tartós eredményt elérni csak velük együttműködve lehet.

- Egyre nő a helyi közösségek szerepe, és azokban az óvodapedagógusoknak egyrészt a közösség életének formálásában, másrészt az óvoda és a helyi döntéshozók kapcsolatában hatékony, sőt meghatározó értelmiségiként kell részt venniük.

IV. Az elérni kívánt célok

- Minden pedagógusjelölt értse és tudja a fenntarthatóságra nevelés szükségességét és jelentőségét.
- Legyenek birtokában olyan tartalmi és módszertani ismereteknek, amelyekkel az óvodás gyermekek számára megismerhetővé és érthetővé teszik a fenntarthatóság pedagógiájának feladatait és elvárásait.
- A főiskolák természettudományi és társadalomtudományi ismereteket közvetítő tanszékei keressék meg az egyes kurzusaik helyét a rendszerszemléletű gondolkodásmód, pedagógiai szemlélet kialakításában.
- Tárják fel az egyes kurzusok közötti összefüggéseket a világ holisztikus szemléletének jegyében.
- Kutatásaik eredményeit rendszeresen ismertessék egymással.
- Az intézmények készítsék fel hallgatóikat arra, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos ismereteket a szülőknek is közvetíteni tudják olyan meggyőzően és hitelesen, amivel együttműködésre, további tevékenységre tudják serkenteni őket.
- Érjék el, hogy egyértelmű legyen minden hallgatónak a helyi, lokális társadalmi környezettel való kapcsolat és együttműködés keresése, tanítsák meg nekik annak tartalmi jellemzőit, technikáit.
- Központi forrásból bővítsék minden főiskolán az információs rendszert és az internetes hozzáférési lehetőséget, a jelenleginél gyorsabb ütemben. Napjaink anyagi nehézségei nem gördíthetnek ez elé akadályt.

V. A célok elérésére tett javaslataink

- Az intézményen belül minden tanszék tárja fel saját lehetőségeit, konkrét feladatait a fenntarthatóságra nevelés terén. Ezeket egyeztessék egymással. Intézményi

szinten minden óvóképzőben legyen felelőse a témának, aki a tanszékek ez irányú tevékenységét koordinálja és a közös véleményt szakmai fórumokon képviseli.

- Az óvóképző intézmények tanszékei kapjanak folyamatos tájékoztatást - a szakmai koordináló szervezettől - a fenntarthatóságra nevelés aktuális tennivalóiról, valamint a világ különböző országaiban - különös tekintettel az EU-tagországokra - folyó fenntarthatóságra nevelésről.
- Oda kell hatni, hogy a bolognai folyamat szellemében kialakuló új magyar képzési szerkezetben minden óvóképző főiskola kurzusaiban legyen jelen a fenntarthatóságra nevelés.

Néhány ötlet a témának az egyes kurzusokban való megjelenésére, amelyek jelzik a tanszékek közötti lehetséges együttműködést is.

⇒ **Neveléstudományi tanszék - Játépedagógia** - a hagyományos játékfajtákban rejlő környezeti nevelési lehetőségeket a pedagógiai és a természettudományi tanszék oktatóiból alakult team tárja fel, a gyakorló óvodapedagógusok véleményének figyelembevételével. javasoljuk a fenntarthatóságra nevelés speciális játéktípusa, az érzékenyítő, szenzitív játék érzelmi, motiváló, képességfejlesztő hatásainak bemutatását, továbbá összegyűjtésüket, újaknak a kidolgozását (az utóbbit a természettudományi tanszék oktatóival közösen). Ezek ugyanis kiemelt fontosságúak a fenntarthatóságra nevelés helyszínein, így a természetközeli és a mesterséges társulásokban tett kirándulásokon, sétákon. Segítsék a drámapedagógiai és a projekt módszerek készség szintű elsajátítását; az óvodai nevelőmunkában, a játéktevékenységben történő felhasználásuknak, alkalmazásuknak tudatosítását. A természettudományi tanszék a környezeti nevelés módszertana kurzusban "tölti ki" környezeti tartalommal. A közös munkával létrehozott, a későbbiekben interaktív módon bővíthető játékgyűjteményt a főiskolák honlapján hozzáférhetővé kellene tenni minden hazai és határokon túl élő óvodapedagógus számára is. Így, vélhetően, előbb, közvetlenebb lenne a kapcsolat a téma elméleti és gyakorlati szakemberei között, gyorsabb lenne az információáramlás. Szükséges lenne felmérni az óvodák számítógépes, illetve internetes hozzáférési lehetőségeit és ennek függvényében központilag finanszírozni azok bővítését.

⇒ **A Vizuális nevelési tanszékkel** való kapcsolat egyik módja a természetes anyagok "megjelenése" valamely természettudományi, illetve vizuális kurzus programjában. Az előbbinek a keretében a hallgatók megismerkednének azok gyűjtésének szabályaival és tulajdonságaikkal, az utóbbi keretében pedig azok alkalmazásának, felhasználásának módjaival, feldolgozásuk technikáival. (Az ELTE Tanító- és Óvóképző Karán ez megvalósult.)

Kapcsolódási pont lehetne a "nem minden hulladék szemét" témakör is. A környezet- és természetvédelem tantárgy keretében a hallgatók megismernék a hazai és a nemzetközi hulladékgazdálkodás helyzetét, gondjait és eredményeit, illetve azt, hogy mit tehet az óvodapedagógus ennek a globális környezeti problémának az enyhítéséért. A vizuális oktatás keretében pedig a hulladék-újrahasznosítás módjait, azoknak a "művészi" alkotásban való megjelenését sajátítanák el a hallgatók. Ez szemléletformáló hagyományápolás, amely a múlt értékeinek megbecsüléséhez is hozzájárul (értékrendformálás!).

A Természettudományi tanszékkel való együttműködés ajánlott területe még a hallgatók tanulmányi kirándulási, múzeumlátogatási programjának (épített környezet stb.) és a Kirándulási kalauz c. segédanyagának az összeállítása. A Vizuális nevelés tanszék tevékenysége az esztétikai érzék, a kreatív képzelőerő fejlesztésével járul hozzá a fenntarthatóságra neveléshez.

⇒ Az irodalmi-nyelvi neveléshez eddig is igen sok szállal kapcsolódó környezeti nevelés tovább bővíthető lenne, ha a **Magyar nyelvi és irodalmi tanszék** kurzusának programjaiban is jelen lennének a következő témák: az új keletű, "zöld" ünnep forgatókönyvének készítése; környezeti nevelési tartalmú mesék, bábjelenetek készítése a hallgatókkal (tartalmi vonatkozásban szoros együttműködés szükséges a természettudományi tanszék munkatársaival); a hagyományos ünnepeknek környezeti nevelési tartalommal való bővítése; a természeti jelenségeket, élőlényeket, környezeti gondokat, stb. bemutató irodalmi alkotásokat, várakhoz, csillagképekhez, égitestekhez fűződő mondákat tartalmazó szöveggyűjtemény összeállítása (ez, az irodalmi és a természettudományi tanszék munkatársaiból álló team feladata lenne).

⇒ Hasonló tartalmú összeállítást javasolunk elkészíteni zeneművek, nép- és gyerekdalok (**Ének-zenei tanszék**), valamint képzőművészeti alkotások (**Vizuális nevelési tanszék**) vonatkozásában is. Az ének-zenei tanszék kurzusaiban lehetőség szerint jelenjen meg a "természet kincseiből" (kavics, növényrészek stb.) és a

különböző hulladékokból (befőttes üveg, konzerv-, és papírdobozok stb.) való hangszerkészítés, illetve azoknak "zenekari" megszólaltatása. A munka hatékonysága, a szellemi kapacitások egyesítése érdekében javasoljuk, hogy a "szöveggyűjteményeket" ne külön-külön állítsák össze a főiskolák oktatói, hanem az intézmények által megbízott oktatókból álló team feladata legyen.

⇒ **A Társadalomtudományi tanszék** kurzusaiban az eddigieknél markánsabban jelenjenek meg a fenntarthatósági etika, a társadalmi igazságosság, a demokrácia elvei, a fenntarthatóság gazdasági, politikai, társadalmi vonatkozásai. Építsék be egyes kurzusaikba az ember és környezete közötti viszony őskortól napjainkig való alakulásának történetét. A hallgató szemléletének alakításához a globális és a hazai környezeti problémák történeti megközelítése elengedhetetlen.

⇒ **A Testnevelési tanszékkel** az egészségfejlesztés területein való, az eddigieknél sokoldalúbb és összehangoltabb és sokoldalúbb együttműködés szükséges, elméleti és módszertani vonatkozásban egyaránt. Ezek kimunkálását és feltárását szintén team munkában képzeljük el. **Minden tanszék** oktató-nevelő tevékenységében direkt és indirekt módon is szükséges megjelenie az erkölcsi értékek, az esztétikai érzék alakításának, a folyamatos, élethosszig tartó tanulás szükségessége tudatosításának, valamint az ésszerű kockázatvállalás, a rugalmasság, az egyéni és közösségi felelősségvállalás tulajdonságok formálásának. A felsoroltaknak az egyes kurzusok tartalmában és módszereiben való konkrét megjelenés feltárását az előzőekben említett team végezné.

- A hallgatók ökológiai szemléletének formálása, illetve annak átélése szempontjából, hogy az ember a természet része, kiemelten fontosnak tartjuk a 2-3 órás időtartamú tanulmányi séták havi rendszerességgel való bevezetését, illetve évente legalább egy alkalommal 3-4 napos tanulmányi kirándulás ismételt bevezetését az óvóképző intézményekben kötelező jelleggel. Mivel ez utóbbi a főiskolák tanterveiből a hallgatók nehéz anyagi helyzetére hivatkozással maradt ki, ennek fedezetéről a költségvetésnek kellene gondoskodnia. Közvetlen tapasztalatot így tudnak ugyanis szerezni az óvodapedagógus-hallgatók a természeti, a társadalmi, valamint a gazdasági alrendszerek működéséről. A sétákon, kirándulásokon van módjuk felfedezni az élettelen és az élő, valamint az élő-élő tényezők közötti kölcsönhatásokat, az elődeink által létrehozott értékeket, elemezni

a gazdasági tevékenységek természeti környezetre gyakorolt hatását, tapasztalatot szerezni napjaink energiahasznosítási és hulladékgazdálkodási gondjairól, a hulladékhasznosítási lehetőségekről, a környezet- és természetvédelem, a gazdaság és a társadalom egyéb problémáiról. Szükséges a kirándulási programok tanszékek közötti tartalmi összehangolása. Ajánlatos a témában "Kirándulási kalauz" címmel "jegyzet" összeállítása.

- Szükségesnek tartjuk továbbá, hogy minden hallgató a képzési idő alatt legalább egy alkalommal vegyen részt erdei óvodai program szervezésében és lebonyolításában.

Tehát: a jelenleginél tudatosabban, szélesebb körűen, összehangoltabban szükséges az óvodapedagógus-hallgatókat felkészíteni a "szabadban" való, a csoportszobán kívüli környezeti, illetve fenntarthatóságra nevelésre.

Elengedhetetlen a gyakorlatorientált képzés ártértelemezése és a felsoroltakat figyelembe vevő kiszélesítése.

- A gyakorlatorientált képzés részeként szükséges minden képző intézményben "óvodakert" kialakítása, amelynek művelését a természettudományi tanszék oktatóinak irányítása alatt a hallgatók végeznék. A jól kialakított kert az I. pontban felsoroltak mellett alkalmas a hallgatók munkára nevelésére és az egészséges életmód szokásainak alakítására is.
- Ajánljuk az Oktatási Minisztérium felkérésére 2002-ben, környezeti nevelés témakörben elkészült és jelenleg az interneten hozzáférhető, annotált bibliográfia felfrissítését, kiegészítését a fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatban azóta megjelent szakirodalommal. Szükséges ennek meglétét óvóképzők oktatói figyelmébe ajánlani.
- A főiskolai hallgatók részére pályázat kiírása környezeti témájú mesék, bábjelenetek írására, az óvodások környezettudatos magatartását, egészségnevelését formáló társasjátékok készítésére. Javasoljuk a legjobb pályamunkák írott és elektronikus formában való megjelentetését, a társasjátékok forgalmazását (a vállalkozói szféra bevonásával). A jelzett témák egyikében (mese) több, mint 10 évvel ezelőtt hirdetett meg pályázatot a Környezetvédelmi Minisztérium, nagy sikerrel. Sajnos a nyertes, kiváló pályamunkák anyagi fedezet hiányában nyomtatásban nem jelentek meg. (Archiválva várják "sorsuk jobbra fordulását".)

- A bolognai folyamathoz kapcsolódó valószínű strukturális változások esetén ajánljuk az ökológiai alapismeretek és a környezet- és természetvédelem kurzusok bevezetését.

Budapest, 2004. február 28.

Bihariné dr. Krekó Ilona
főiskolai docens

Kanczler Gyuláné dr.
ny. főiskolai docens